

3. Azərbaycan Respublikasında peşə təhsili və təliminin inkişafına dair Strateji Yol Xəritəsi. Bakı. 2016.

4. Azərbaycan Respublikası regionlarının 2019–2023-cü illərdə sosial-iqtisadi inkişafı Dövlət Proqramı. Bakı. 2019.

5. “Təhsil müəssisəsinin əlavə gəlir əldə etmək məqsədi ilə məşğul olmasına yol verilən sahibkarlıq fəaliyyəti növlərinin müəyyən edilməsi haqqında” Azərbaycan Respublikası Nazirlər Kabinetinin 10 Nəli 19 yanvar 2010-cu il tarixli qərarı.

6. Pilot peşə təhsili müəssisələrində məhsul və xidmət istehsalı və satışı üzrə fəaliyyətin qiymətləndirilməsi metodologiyası. Azərbaycan Respublikası İqtisadiyyat Nazirliyi, İqtisadi İslahatlar Elmi Tədqiqat İnstitutu. Bakı. 2019.

7. Dövlət və bələdiyyə tərəfindən yaradılan peşə təhsili müəssisəsinin Nümunəvi Nizamnaməsi. Bakı. 2019.

MÜƏSSİSƏLƏRİN DAYANIQLI İNKİŞAFINA TƏSİR EDƏN AMİLLƏRİN MÜƏYYƏN EDİLMƏSİ

*Rüstəmzadə Fəridə Loğman qızı
Səfərova Təranə Allahverdi qızı Baş müəllim
Mingəçevir Dövlət Universiteti, Azərbaycan*

Məlumdur ki, dayanıqlıq kompleks daxili və xarici amillərin təsiri nəticəsində baş verir. Təsir edən amillər zəruri informasiya sahələri üzrə qruplaşdırılmış yəni bazarın əsas tədqiqat bölmələri üzrə qruplaşdırılmış, hadisə və tendensiyalardır. Amilləri metodlar üzrə bölmək olar: iqtisadi, qeyri iqtisadi, üsul, birbaşa və dolaylı təsir amilləri.

Onların nisbəti, təsiri, qarşılıqlı əlaqəsi yalnız hər hansı bir subyekt üçün deyil, bütün iqtisadi sistem üçün aktualdır. Müəyyən tarixi dövrlərdə birinin təsiri artır başqalarının təsiri isə azalır və yaxud əksinə ola bilər. Müəssisələrin müxtəlif xarakterli böhranları ötməsi, rəqabət mübarizəsində qalib gəlməsi iqtisadi dayanıqlığın saxlamaq daha çox onun daxili amillərinin təsirindən yəni daxili mühitin vəziyyətindən asılı olur.

Daxili amillər qrupu özündə müəssisənin məqsədi, vəzifəsi, strukturu, texnologiyası və kadrlarını cəmləşdirir. İqtisadi stabil ölkələrdə daxili və xarici amillərin nisbəti kadrların xeyrinə formalaşır. İnkişaf etmiş ölkələrin təcrübəsi göstərir ki, müəssisələrin müflisləşməsində 3/1 hissə xarici amillər 3/2 isə daxili amillər iştirak edir.

Son dövrlərdə müxtəlif səbəblərdən xarici amillərin təsiri artmışdır. Bu xüsusilə beynəlxalq səviyyədə sabitliyi pozma istiqamətində iqtisadiyyatın sahələrinin, təsərrüfat subyektlərinin fəaliyyətini azaldır, tarazlıqdan çıxarır, milli iqtisadiyyatın onlardan asılılıq dərəcəsini artırır.

Bazar münasibətləri şəraitində müəssisələr xarici mühit amillərini inkar edə bilmir və onları yaxından izləyir və adekvat olaraq təsirinə reaksiya verirlər.

Bu gün xarici mühit amillərinin inkar edilməsi müəssisənin növbəti gün müflisləşməsi deməkdir.

Müəssisənin dayanıqlı fəaliyyətini müəyyən edən xarici mühit amilləri ona obyektiv və subyektiv amillər vasitəsilə təsir edir. Müəssisənin işinin səmərəliliyinə təsir edən hər bir amil müxtəlif formalarda təzahür edə bilər.

Ümumiyyətlə müəssisənin inkişafına təsir edən amilləri aşağıdakı kimi fərqləndirmək olar:

1 Milli qanunvericilik. Müəssisələr bütün fəaliyyətində normativ-hüquqi aktlara əməl etməlidir.

2 Resurs təminatı. Bu amil müəssisə fəaliyyəti üçün zəruri olan maddi, əmək və maliyyə resurslarının məcmusudur. Maddi resursların tərkibinə xammal, material, avadanlıq, enerji və s daxil edilir.

3 Maliyyə resursları. Müəssisələrin inkişafına güzəştli kreditləşmə siyasətinin tətbiq edilməsi də müsbət təsir edir.

4 Tərəfdaşlar. Müəssisənin fəaliyyətinə, dayanıqlı inkişafına onun tərəfdaşları da əhəmiyyətli təsir edir.

5. Rəqiblər. Onlar müəssisələrin inkişafının hərəkətverici qüvvəsi hesab edilir. Rəqiblər rəqabətqabiliyyətli məhsullar buraxmaqla, heyət üçün daha əlverişli iş şəraiti yaratmaqla müəssisələri inkişaf etməyə sövq edir. Rəqabət mübarizəsi müəssisənin həm daxili, həm də xarici mühitinə təsir edir.

6 Məhsul istehlakçıları – müştərilər. Onlar son dövrlərdə xarici mühitin əsas amili kimi baxılır. Müəssisələrin inkişafına onların təsiri daha güclü olur. Xarici mühit istehlakçılar vasitəsilə müəssisələrə təsir edir və strategiyasını müəyyən edir.

Hər bir ölkədə mövcud iqtisadi vəziyyət müəssisənin inkişafına ciddi təsir edən amillərdən biridir.

Müəssisələrin fond birjalarında səhmlərinin qiyməti, enerji daşıyıcılarının qiyməti, milli valyutanın kursu, inflyasiyanın səviyyəsi, kredit üzrə faiz dərəcəsi və s kimi göstəricilər iqtisadiyyatın inkişafına təsir göstərir. Müəssisələrin inkişafına daha ciddi ölkədə iqtisadiyyatın inkişaf fazaları təsir göstərir. İqtisadi yüksəliş işgüzar fəallığın artmasına, müəssisənin inkişafına məhsuldar təsir edir.

Müəssisənin inkişafına təsir edən ən mühüm amil elmi texniki tərəqqidir. Texnologiya, kompyuter texnikası, yeni material növlərinin yaradılması yeni kəşflər istehsalın bütün sahələrində köklü dəyişikliklərə səbəb olur.

Müəssisə dolaylı təsir amillərinə özünün məqsədlərini, vəzifələrini, strukturunu, texnologiyasını və heyətini maksimum uyğunlaşdırmalıdır.

Müasir iqtisadi şərait istehlakçıların tələblərinin sürətli tempdə dəyişməsi, rəqabətin güclənməsi, tələbin mövsümlüyü və xarici mühitin digər amillərinin yüksək dinamikliyi ilə müəyyən edilir. Qeyd edilən təsir elementləri müəssisələrin fəaliyyətinin dayanıqlığı səviyyəsinin yüksəldilməsi ilə əlaqədar idarəetmə qərarlarının qəbulu texnologiyasını mürəkkəbləşdirir. V.İ. Zaxarçenkaya görə müəssisənin iqtisadi dayanıqlığı dedikdə təşkilatı, innovativ, logistik, istehsal, maliyyə-kredit fəaliyyətlərin qarşılıqlı əlaqə və qarşılıqlı təsirləri, maddi bazanın elmi-texniki səviyyəsi, resurs təminatının bütün spektrlərinin stabilliyi, kadr və intellektual inkişaf, innovasiya menecmentinin olması nəzərə alınmaqla onların kompleks xüsusiyyətləri başa düşülür. Bununla bərabər dayanıqlıq istehsal sisteminin özünün əsas funksional parametrlərini saxlamaq və yenilərini isə bərpa etmək qabiliyyəti ilə əlaqədardır.

Qeyd etmək lazımdır ki, sənaye müəssisələri istehsal sistemi olmaqla dinamikdir və buna görə də müəyyən ölçülər üzrə onun kritik həddini keçən ekzogen və endogen amillərin dəyişməsində dayanıqlığın itirilməsi baş verir. Əks halda bu amillərin dəyişməsi yol verilən sərhəddə yerləşərsə sistem dayanıqlı vəziyyətdə çalışacaqdır.

Müəssisələrin fəaliyyətinin dayanıqlığının pozulmasının əsas səbəblərindən biri xarici mühitin qeyri-müəyyənliyidir. Qeyd edilən qeyri-müəyyənliklə əlaqədar xarici mühitin amili keyfiyyətində aşağıdakılar çıxış edir:

- iqtisadi-siyasi;
- sosial-siyasi;
- ssuda kapitalı bazarı;
- satış bazarı;
- müəssisə-rəqiblər;
- xammal və materialların alış bazarı;
- dəstəkləyici sahələrin vəziyyəti;
- əmək bazarı;
- elmi-texniki tərəqqi;
- yeni texnologiya bazarı;
- ekoloji tələblər;
- digər amillər..

Bundan əlavə istehsal sisteminin dayanıqlı fəaliyyət göstərməsi üçün onun strukturunun dayanıqlığını, həmçinin onun bütün elementlərinin dayanıqlığını dəstəkləmək lazımdır.

Ədəbiyyatı:

1. T.Hüseynov.Müəssisə iqtisadiyyatı.Dərs vəsaiti. Bakı,2005.
2. E.Hacızadə. Dünya iqtisadiyyatı. Dərs vəsaiti. Bakı,2018.
3. F.Rəsulov.Iqtisadiyyatın əsasları.Dərs vəsaiti.Bakı,2004.
4. X.M.Yahudov.Müəssisə iqtisadiyyatı.Dərs vəsaiti. Bakı.2005.

KİÇİK VƏ ORTA SAHİBKARLIĞIN DAVAMLI İNKİŞAFINDA ƏLVERİŞLİ BİZNES MÜHİTİNİN ROLU

*Şükürov Xəyal Rasim oğlu
Hüseynova Emiliya Yəhya qızı, iqtisad elmləri namizədi, dosent, kafedra müdiri
Mingəçevir Dövlət Universiteti, Azərbaycan*

"Sahibkarlığın inkişaf etdirilməsi, sərbəst iqtisadiyyata yol verilməsi, bazar iqtisadiyyatının yaradılması bizim strateji yolumuzdur".

Heydər Əliyev

İnnovativ iqtisadi inkişafı təmin etmək, bazar iqtisadiyyatının güclənməsi və onun dayanıqlılığının təmini hazırkı şəraitdə ən zəruri amillərindəndir. Buna görə də sahibkarlığı daim genişləndirmək, onun dinamik inkişafı üçün daha da yaxşı şəraitin yaradılması, yerli ənənəvi sahələrin dirçəldilməsi və rəqabətqabiliyyətli istehsal üçün